

Szerbia nyelvpolitikája a magyar nyelvhasználat szemszögéből

BERETKA KATINKA*

Szerbia EU-tagjelölti státusra vonatkozó kérelmének véleményezésekor az Európai Bizottság azt a megállapítást tette, hogy Szerbia kisebbségi nyelvpolitikája kielégítő.¹ Jelen tanulmányban nem célozom vitatkozni ezzel az állítással, hanem arra vállalkozom, hogy objektivitásra törekedve, azonban a szubjektív szempontoknak is teret engedve bemutassam a magyar nyelv használatának jogi és gyakorlati lehetőségeit az országban. Elkerülhetetlen a szubjektív szempont, mivel magyarként anyanyelvemről csak így beszélhetek, viszont a dokumentumokat csak a maga valóságában, azaz objektív módon lehet megközelíteni. Fontos hangsúlyozni, hogy az Európai Bizottság véleménye nem lehet teljes pusztán Szerbia kisebbségi nyelvpolitikájának figyelembe vételével, mivel az ország egyedüli autonóm tartományának, Vajdaságnak is vannak külön, kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó jogszabályai (igaz ezek a törvénytől alacsonyabb rangú jogi aktusok). A magyarság szempontjából a tartomány már csak azért sem mellőzhető, mivel a 2002-es népszámlálás szerint a 293.299 fős magyar közösségből 290.207 Vajdaságban él, és a tartományi összlakosság 14,28%-át alkotja.

Az 1950-es évek óta mintegy 150 ezer fővel csökkent a magyarok száma. Mára Szerbia lakosságának 3,91%-át alkotják (alkotjuk). Emellett nem elhanyagolható tényező a magyar közösség területi eloszlása

* A szerző a szerbiai Magyar Nemzeti Tanács hivatalos nyelvhasználati megbízott tanácsosa.

¹ Elemző jelentés – kísérő dokumentum a Bizottság véleményéhez Szerbia Európai Unió tagságára vonatkozó jelentkezéséről [COM(2011) 668], SEC(2011) 1208, Brüsszel, 2011. október 12. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_report_2011_en.pdf (2012-07-01)

sem, hiszen e népesség fele jórészt szórványban él – Bánátban, Dél- és Nyugat-Bácskában. Reprezentatív kutatások bizonyítják, hogy ezeken a területeken a szerb nyelv könnyebb elsajátítása miatt a magyar nyelv már nem nemzeti azonosítóként, hanem inkább elsőként megtanult nyelvként jelenik meg. A gyorsabb asszimilációt előidéző tényezők elsősorban a vegyes házasságok és a csak szerb nyelven elérhető oktatás. Ezek összessége, valamint a kisebbségpolitika korlátoltabb befolyása azt eredményezik, hogy a szórványban élő magyarságnak, nagy számuktól függetlenül, erőteljesebb támogatásra van szüksége nyelve megőrzése érdekében.

A régió országaihoz hasonlóan Szerbiában is megszervezték 2011 folyamán az újabb népszámlálást, ennek nemzeti kisebbségekre vonatkozó adatai azonban ezidáig nem ismertek. Az előzetes eredmények szerint a tömbben 8–9%-kal, a szórványban 11–12%-kal csökkenhetett a magyar lakosság aránya. A nyelvhasználat tekintetében azonban nem mindig az abszolút csökkenés, hanem a magyaroknak a helyi lakosság nemzetiségi összetételéhez viszonyított aránya lehet döntő.

1. A magyar nyelv használatának jogi és gyakorlati lehetőségei

A szerbiai tételes jog nem használja az államnyelv kifejezést. Habár az alkotmány 10. szakasza² a szerb nyelvet és a cirill írásmódot jelöli meg hivatalosként, ugyanezen szakasz értelmében törvénnyel szabályozható más nyelvek hivatalos használata is. Ez utóbbi mindenképpen pozitív eleme a szerbiai kisebbségi jogérvényesítésnek, hiszen a magyar nyelvnek így hivatalos nyelvi státusza van, míg a régióbeli országokban a kisebbségi nyelvek használata alapvetően bizonyos korlátokhoz kötött. Az alkotmány 79. szakasza tovább részletezi a nyelvhasználat különböző aspektusait, így a hivatalos nyelvhasználat, az oktatás, a tájékoztatás nyelvvel összefüggő kérdéseit is. A nyelvhasználattal közvetlenül összefüggő jogszabályok a hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló tör-

² A Szerb Köztársaság Alkotmánya. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2006. évi 98. szám.

vény,³ illetve a már említett tartományi határozat a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről.⁴ A többi, későbbiekben ismertetett jogszabály csak részben foglalkozik nyelvi kérdésekkel, és elsősorban kiegészíti vagy ismétli a hivatalos nyelvhasználati törvényben leírtakat.

Az 1990-es alkotmány életbe lépése után, a valamikori szövetségi állam felbomlásával megszűnt a nyelvi egyenjogúság, és az 1991-es, ma is hatályban lévő hivatalos nyelvhasználati törvény teljes egészében a törvényhozóra ruházta át a nyelvi jogok minőségének, érvényesítési módjának meghatározását. Ez azt eredményezte, hogy a hivatalos nyelvhasználati törvény 2010. évi módosításáig nem volt semmilyen census, mely alapján az önkormányzatok kötelesek lettek volna bevezetni a magyar hivatalos használatát, nem voltak pontosan meghatározott területei a kisebbségi hivatalos nyelvhasználatnak, és általában véve semmilyen egyenrangúság nem létezett a szerb és a többi hivatalos használatban lévő nyelv között. Szerbiára többszörösen igaz, hogy a magyar nyelv jogi és gyakorlati helyzete a társadalmi-politikai rendszerekkel együtt párhuzamosan változott. Ezek viszonyában a kisebbségi nyelvhasználatot szabályozó jogszabályi háttér egymástól jól elkülöníthető időszakokra oszlik: a tartományi törvénykezés idején jelenlevő többnyelvűség (1968–1990), a szövetségi köztársaság felbomlását követő egynyelvűséget propagáló politika (1991–2002) és a napjainkban tapasztalható félmegoldások időszakára (2002-től máig). Habár a 2006-os alkotmány nem deklarálja a nyelvi egyenlőséget, mindenképpen előrelépést jelent, hogy a nyelvi diszkrimináció tilalmán túl tételesen felsorolja a kisebbségi (nyelvi) jogokat, melyek, nem utolsósorban, tartományi határozattal bővíthetők.

³ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény. In: „Службени гласник Републике Србије” [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 1991. év, 45. szám, módosítva: 1993. évi 53. szám, 1993. évi 67. szám, 1994. évi 48. szám, 2005. évi 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirott pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2010. évi 30. szám.

⁴ Tartományi határozat a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről. In: Vajdaság AT Hivatalos Lapja, 2003. évi 8. szám, módosítva: 2003. évi 9. szám (javítás) és 2009. évi 18. szám (elnevezésének módosítása), valamint a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2010. évi 69. szám (IU 394/2005. számú, 2010. június 22-i alkotmánybíróági határozattal).

A hivatalos nyelvhasználati törvény esetében a törvényhozó közép-utas, ún. liberális megoldást fogadott el: a törvény hatályán kívül hagyja a kultúra, a tájékoztatás, részben a magánvállalkozások, valamint az oktatás nyelvhasználatra vonatkozó lényeges kérdéseit, de részletekbe menően szabályozza a közintézmények nyelvhasználatát, eljárás lefolytatását, nyilvános és közérdekű feliratok módját stb. A törvény 3. szakasza értelmében a hivatalos nyelvhasználat alatt a következőket értjük: 1) a közmegbízást végző szervek és szervezetek egymás közti, valamint az ügyfelekkel, illetve polgárokkal folytatott szóbeli és írásbeli érintkezése; 2) a polgárok jogainak, kötelességeinek és felelősségeinek érvényesítésével és védelmével kapcsolatos eljárás lefolytatása; 3) az előírt nyilvántartásoknak az önkormányzatok területén meghatalmazott községi szervek és szervezetek általi vezetése; 4) a polgárok törvényben megállapított jogainak érvényesítése szempontjából jelentős közokiratok, valamint egyéb iratok kiadása; 5) a munkavállalók munkavégzéssel összefüggő jogainak, kötelességeinek és felelősségeinek érvényesítése. A hivatalos használatban lévő nyelv szóban és írásban való használatának esetei, továbbá: a helységnevek és más földrajzi nevek, a terek és az utcák nevének, az intézmények, szervezetek és cégek nevének feltüntetése, a nyilvánossághoz intézett felhívások, értesítések és figyelmeztetések megjelentetése, valamint az egyéb közfeliratok alkalmazásának módja.

Mivel a hivatalos használatban lévő nyelvek „papíron” egyenlőek, a fentiek a magyar közösség tagjaira is vonatkoznak, ha a magyar nyelvet hivatalos használatba vették. A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló 2002-es törvény⁵ nyomán lényeges módosításokat eszközöltek a hivatalos nyelvhasználati törvényben. A hivatalos nyelvhasználat fenti általános definíciója kiegészült a kisebbségi hivatalos nyelvhasználatról a következők szerint: „a nemzeti kisebbségi nyelv hivatalos használata különösen vonatkozik: a nemzeti kisebbségi nyelv közigazgatási és bírósági eljárásban való használatára,

---

⁵ A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény. In: „Службени лист Савезне Републике Југославије“ [Jugoszláv Szövetségi Köztársaság Hivatalos Lapja] 2002. évi 11. szám, módosítva: „Службени лист Државне заједнице Србије и Црнегоре” [Szerbia és Montenegró Hivatalos Lapja] 2003. évi 1. szám (Alkotmányos Alapokmánnyal) és „Службени лист Републике Србије“ [Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye], 2009. évi 72. szám (Nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvényrel).

és a közigazgatási és bírósági eljárás nemzeti kisebbségi nyelven történő lefolytatására; a nemzeti kisebbségi nyelv használatára a közmegbízást végző szervek és polgárok közötti kommunikációban; nemzeti kisebbségi nyelvű közokiratok kiadására és hivatalos nyilvántartások, valamint személyes adatok gyűjteményének vezetésére, és az e nyelveken kiadott okiratok érvényesként elfogadására; a nemzeti kisebbségi nyelv használatára a szavazólapokon és szavazati anyagon, a nemzeti kisebbségi nyelv használatára a képviselő-testületek munkájában.”⁶

Jelenleg a magyar nyelv Vajdaság 45 önkormányzatából 28-nak a teljes területén van hivatalos használatban (ezekben teljesül az a feltétel, hogy az adott kisebbségnek az összlakossághoz viszonyított részaránya eléri vagy meghaladja a 15%-ot). Mivel a tartományi nyelvhasználati határozat 8. szakaszának 3. bekezdése értelmében azokon a településeken (tehát nem az önkormányzat teljes területén), ahol a magyar lakosság részaránya meghaladja a 25%-ot, szintén hivatalossá tehető a magyar nyelv, a fenti 28-as lista további hét településsel bővült. Mivel szerzett jogról van szó, melynek mértéke nem csökkenthető, a magyar nyelv hivatalos státusa még a magyarok számának csökkenésével sem szüntethető meg. Az már más kérdés, hogy jogalkalmazók híján hogyan lehet a nyelvi jogokat hatékonyan érvényesíteni.

A továbbiakban az alkotmány (2006) és a hivatalos nyelvhasználati törvény (1991) tartalmi struktúráját követve szakterületekre bontva ismertetem a jogszabályi keretet, illetve a gyakorlati lehetőségeket és korlátokat a magyar nyelvhasználat vonatkozásában.

1.1. Oktatás

Szerbiában, azon belül is Vajdaság területén 27 óvodában, 77 általános iskolában, valamint 39 állami és 1 egyházi középiskolában folyik magyar nyelvű oktatás. Minden olyan önkormányzat esetében, amelyben létezik magyarul is oktató intézmény, illetve amelyben a magyar hivatalos használatban van, a Magyar Nemzeti Tanács (MNT) előzetes jóváha-

---

⁶ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény 11. szakasz 3. bekezdés.

gyására van szükség az iskolahálózatot érintő döntések esetében.⁷ Így lehetőség van a magyar közösség szempontjából fontos oktatási intézmények, szakirányok közvetlen támogatására (pl. az MNT oktatásfejlesztési stratégiájának egyik célja a magyar közösség iskolázottsági szintjének növelése, ezért az MNT elsősorban olyan magyar középiskolai központok létrehozását támogatja, melyekből nagyobb a továbbtanulás lehetősége, pl. gimnáziumok, négyéves szakiskolák).

Az alkotmány 79. szakasza garantálja az anyanyelvű iskoláztatáshoz való jogot az állami és az autonóm tartományi intézményekben. Ennek alapján az oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvény kimondja, hogy a nemzeti kisebbségek tagjainak joguk van anyanyelvükön vagy akár két nyelven (szerb és magyar nyelven) tanulni. Sőt, kötelező előírás vonatkozik arra is, hogy az iskolai beiratkozáskor az alkalmasságot olyan pszichológusnak vagy pedagógusnak kell végeznie, aki tud magyarul (vagy az MNT javaslatára tolmácsot állítanak mellé).⁸ Habár ez a törvény általánosságban szabályozza az oktatás nyelvvel kapcsolatos szegmensét, több kérdést nyitva hagy, éspedig:

- a tanfelügyelő nem köteles magyarul tudni, függetlenül attól, hogy magyar tannyelvű órát ellenőriz; a törvény csak szakmai kompetenciákat ír elő, nyelveket nem;
- magyarul is oktató intézményekben a magyar tannyelvű osztályok tanárai, tanítói kötelesek igazolni magyar nyelvtudásukat akár nyelvvizsgálóval, akár magyarul elvégzett iskolát igazoló bizonyítvánnyal, ugyanez vonatkozik az óvodák magyar nyelvű csoportjainak nevelőire is;⁹ habár a kétnyelvű intézmények igazgatói esetében is követelmény a magyar nyelvtudás, az azonban nincs szabályozva, hogy ezt milyen módon kell igazolni;
- nyelvtudással kapcsolatos kritériumok betartása csak a kisebbségi nyelvek esetében kötelező, a szerb nyelv ismeretét a törvényhozó egyik esetben sem írta elő a pedagógusok részére; mindazonáltal a munkavállalás feltételeként előírt pszichofizikai alkalmassági

⁷ Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvény, 29. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2009. évi 72. szám, módosítva: 2011. évi 52. szám.

⁸ Uo. 98. szakasz.

⁹ Uo. 120–121. szakasz.

teszt csak szerb nyelven, a szerb anyanyelvűekre szabott szocio-kulturális tartalmakkal volt elérhető.

Ha az általános, illetve a középiskolában a magyar is tanítási nyelv, akkor az ezekre az intézményekre vonatkozó törvényekkel összhangban a cirill betűs szerb mellett magyarul is vezetni kell a nyilvántartásokat, ki kell adni a leckekönyvet, az év végi bizonyítványt, valamint az idegen nyelvű vizsgáról szóló hatósági bizonyítványt.¹⁰ A munkanaplót (osztálykönyvet) azonban csak azon a nyelven kell vezetni, amelyen az oktatás folyik. Az óvodák esetében más a helyzet: ott kötelezően kétnyelvű minden nyilvántartás, így a munkanapló is. Ami azonban különös, hogy míg az iskolákban a nyilvántartások alapján kiállított közokiratok nyelve szempontjából a nevelőmunka nyelve az irányadó, addig az óvodákban a közokiratokat a szerb nyelv mellett a többi hivatalos használatban lévő nemzeti kisebbségi nyelven kell kiállítani, nem pedig azon, amelyen a nevelőmunka folyik.¹¹ E kettő pedig, tehát a nevelőmunka nyelve és a hivatalos használatban lévő nyelvek, nem szükségszerűen ugyanazok.

Ami a felsőoktatást illeti, a felsőoktatási törvény is garantálja a hallgatók egyetemi oktatáshoz való jogát a nemzeti kisebbségi nyelven,¹² illetve nem zárja ki a magyar nyelvű vizsgáztatást, tanulmányok folyta-

¹⁰ Általános iskoláról szóló törvény, 129. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 1992. évi 50. szám, módosítva: 1993. évi 53. szám, 1993. évi 67. szám, 1994. évi 48. szám, 1994. évi 66. szám (alkotmánybírósági határozattal), 2002. évi 22. szám, 2003. évi 62. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény-nyel), 2003. évi 64. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény javításával), 2005. évi 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2009. évi 72. szám (Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvénnyel), valamint a középiskoláról szóló törvény, 99–100. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 1992. évi 50. szám, módosítva: 1993. évi 53. szám, 1993. évi 67. szám, 1994. évi 48. szám, 1996. évi 24. szám, 2002. évi 23. szám, 2002. évi 25. szám (javítás), 2003. évi 62. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvénnyel), 2003. évi 64. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény javításával), 2005. évi 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2009. évi 72. szám (Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvénnyel).

¹¹ Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény, 6. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2010. évi 18. szám.

¹² Felsőoktatási törvény, 86. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2005. évi 76. szám, 2007. évi 100. szám - autentikus tolmácsolás, módosítva: 2008. évi 97. szám és 2010. évi 44. szám.

tását, szakdolgozat vagy doktori értekezés megvédését. Ezt azonban minden felsőoktatási intézménynek külön kell szabályoznia.¹³ Az egyetemek autonómiájára való tekintettel nincsenek közelebbi kritériumok, melyek alapján egy felsőoktatási intézmény köteles lenne alapszabályában rögzíteni a nemzeti kisebbségi nyelvű oktatás valamely formáját. Az Újvidéki Egyetem szabadkai székhelyű Magyar Tannyelvű Tanítóképző Karán és a szintén szabadkai Műszaki Főiskolán kívül nincs másik teljes egészében magyar nyelven oktató állami kar Szerbiában.

Habár csak az a személy iratkozhat be egyetemre Szerbiában, aki ismeri a tanulmányok nyelvét (ez szinte mindig a szerb nyelv),¹⁴ nincs semmilyen szerb nyelvvizsga követelmény előírva a magyar közoktatásból felsőoktatásban tovább tanulni szándékozók számára. Emellett Vajdaság területén közel tíz éve valamennyi karon megszervezik a magyar nyelvű írásbeli és szóbeli felvételiket is.

1.2. Az eljárások nyelve

A hivatalos nyelvhasználati és a különböző eljárási (büntető, polgári, közigazgatási) törvények párhuzamosan szabályozzák az eljárások nyelvét, amelynek meghatározása azokban az önkormányzatokban, ahol valamely nyelv hivatalos használatban van, minden esetben előzetesen eldöntendő kérdés. Ez azt jelenti, hogy a dokumentumok megfogalmazása és a szóbeli kommunikáció – a nyelv megállapításáig – szerb nyelven történik. Ha csak egy személy vesz részt az eljárásban, az ő kérésére lefolytatható az eljárás magyar nyelven; ha viszont többen vesznek részt, akkor az eljárás nyelvéről meg kell egyezniük egymással. Amennyiben legalább az egyik fél szerb nyelvű eljárás lefolytatását kérte, akkor az eljárásnak feltétlenül szerb nyelvűnek kell lennie, ami alól nincs kivétel.¹⁵ Ez azt jelenti, hogy a valamikori Vajdaság Szocialista Autonóm Tartomány nyelvhasználati törvényének rendelkezéseivel ellentétben, miszerint az eljárás lefolytatása párhuzamosan több nyelven történhetett, attól füg-

¹³ Uo. 80. szakasz.

¹⁴ Uo. 82. szakasz.

¹⁵ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény, 12. szakasz.

gően, hogy a felek melyik (egyenrangú) nyelven nyilatkoztak, ma már az egy nyelvű (azon belül is a szerb nyelvű) eljárás a domináns. A fenti jogszabályi megoldás különösen kedvezőtlen a büntető eljárások esetében, amikor a terhelt mellett az államot képviselő ügyész miatt legtöbbször szerb nyelvű lesz az eljárás. Erre csak az ügyészközösség nemzetiségi arányainak módosításával hathatunk. A rendelkezésre álló legfrissebb, 2006-os adatok szerint a községi ügyészségeken 8,1% vallotta magát magyarnak, illetve tartotta a magyart anyanyelvének. A kerületi ügyészségeken ez a szám jóval alacsonyabb: megfelelően 6,8% és 4,5%.

Ugyanakkor abban az esetben is, ha magyar nyelven folyik a teljes eljárás, a jegyzőkönyvet és az elsőfokú határozatokat szerb, illetve magyar nyelven egyaránt el kell készíteni.¹⁶ A másodfokú eljárás egyébként mindig szerb nyelvű, ezért az eljárás következő fokához érve a peranyagot kivétel nélkül fordítani kell (ennek költségei és maga a munka elvégzése is az elsőfokú bíróságot terheli).¹⁷ Ennek eredményeképpen ritkán vállalkoznak a bírák külön fizetség nélküli többletmunkára, és inkább tolmács segítségével értekeznek a felekkel (bár az is előfordul, hogy a szóbeli kommunikáció magyar nyelvű, ha a bíró tud magyarul, de a jegyzőkönyvet csak szerb nyelven vezetik). A tartományi ombudsman 2010. évi felmérése szerint a vajdasági székhelyű bíróságokon összesen 38 magyar nyelvű bíró volt, ami az összes megválasztott bíró 7,53%-a. Természetesen ez újabb kérdést vet fel, miszerint a magyar nyelvű bíró valóban tud, vagy csak ért magyarul, esetleg képes-e magyar nyelven eljárást is lefolytatni, különös tekintettel arra, hogy az adatok eltérést mutatnak a magyar nemzetiségű és magyar anyanyelvű bírák száma között.

A polgári eljárásról szóló törvény ezzel összefüggésben az eljárási szabályok alapvető megsértéseként minősíti azt az esetet, ha a fél nem használhatja az anyanyelvét az eljárás során, pontosabban, ha a törvényes feltételek fennállása esetén sem folytatták le az eljárást nemzeti kisebbségi nyelven.¹⁸ Egyébként, ha a magyar nyelv nincs az eljáró szerv

¹⁶ Uo. 14. szakasz.

¹⁷ Uo. 15. szakasz.

¹⁸ Polgári eljárásról szóló törvény, 374. szakasz 1. bekezdés 8) pont. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2011. évi 72. szám.

székhelye szerinti önkormányzat területén hivatalos használatban, a tanúk, a szakértők és más résztvevők nyilatkozatát tartalmazó jegyzőkönyvrészeket a magyar fél kérésére az eljáró szerv költségére le lehet fordíttatni magyar nyelvre.¹⁹

Az összes lefolytatott eljárás számát tekintve, függetlenül azok fajtájától, százalékban jóformán kimutathatatlan a magyar nyelven lefolytatott eljárások száma (pl. 2010-ben büntető ügyben csak egy jogorvoslati kérelmet nyújtottak be magyar nyelven). A magyar nyelv tolmács segítségével történő használatáról nincsenek adatok, de Vajdaság területén elmondhatjuk, hogy megfelelő számban állnak rendelkezésre magyar nyelvű törvényszéki tolmácsok.

Ami a közigazgatási eljárásokat illeti, a magyar nyelvű beadvány jelenti a magyar nyelvű eljárás lefolytatására irányuló kérelmet, és ezzel összhangban az eljárást lezáró magyar nyelvű határozat iránti igényt. Azokban az esetekben azonban, amikor maga a kérelem előírt nyomtatványa csak szerb nyelven érhető el (pl. adóbevallások, vagyon-visszaszármaztatási kérelem), csorbul az ügyfélnek a magyar nyelvű eljárás lefolytatásához fűződő joga. Ilyen esetekben valójában az űrlapokat tartalmazó szabályzat a törvénysértő. Még emellett is a magyar nyelvű elsőfokú közigazgatási eljárások a legszamosabbak: az önkormányzatokban az eljárások 26,4%-a folyt magyar nyelven (igaz ez a szám a Tisza menti tömb magyar településeken koncentrálódik). A tartományi szervek előtt folytatott közigazgatási eljárások közül azonban egy sem folyt magyar nyelven az elmúlt években.

1.3. (Nyilvános) feliratok

Azokban az önkormányzatokban, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van, a hagyományos helyi elnevezéseket, az utca- és térneveket, a települések, valamint településrészek nevét és egyéb topográfiai jeleket, közlekedési jelzéseket, intézmények, szervezetek elnevezését jogunk van anyanyelvünkön is kiírni.²⁰ Ez a törvényi rendelkezés kisé-

¹⁹ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény, 17. szakasz.

²⁰ Uo. 19. szakasz.

lesíti az alkotmány által garantált jogot, mely csupán a települések, az utcák és egyéb topográfiai jelek neveiről tesz említést.²¹

Egészen a nyelvhasználati törvény 2002-es módosításáig a településneveket ki lehetett írni magyarul, de nem azok hagyományos formájában, hanem a szerb név magyar nyelvű átírata szerint (pl. Srbobran magyarul helyesen Szenttamás, de évekig Szrbobrán formában szerepelt a helységnévtáblán). A Magyar Nemzeti Tanács hatáskörébe tartozik a hagyományos helységnevek megállapítása azon önkormányzatok esetében, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van. Erre még 2003-ban sor került, majd a rákövetkező évben az összes vajdasági helység (önkormányzat és település) hagyományos magyar elnevezése is meghatározásra került. A nevek a Vajdaság AT hivatalos lapjában való megjelentetést követően hivatalosnak számítanak, azzal a megkötéssel, hogy az MNT felülbíráhatja saját döntését.

Egy miniszteri értelmezés szerint, mely a nyilvános feliratokra vonatkozó törvényi és alkotmányos rendelkezést teljesen figyelmen kívül hagyta, a helységnévtáblákon legfeljebb két kiírás szerepelhet a Szerbia által becikkelyezett közúti jelzésekről szóló 1968-as bécsi egyezményrel összhangban. Habár az egyezmény nem két feliratról, hanem legfeljebb két nyelven kiírt feliratról beszél –, ami egyébként nem zárna ki a szerb nyelvű helységnév alatt a magyar feltüntetését –, bizonyos vajdasági utak felújítását követően eltűntek a helyes, többnyelvű helységnévtáblák. Az egyezmény azonban azt is megköveteli, hogy a szerb nyelvű név cirill változata alatt a kiírás latinul is szerepeljen. Ez azt jelenti a gyakorlatban, hogy azon helységnevek, melyek szerbül és magyarul is ugyanúgy hangoznak (pl. Ada, Temerin), ott a két kiírás elegendő. Ott azonban, ahol a nevek eltérőek (pl. a fent említett szenttamási példa), a miniszteri értelmezés súlyosan sérti a kisebbségi jogokat. Ez a kérdés különösen érzékeny azokban az önkormányzatokban, ahol egyszerre több kisebbségi nyelv van hivatalos használatban, és minden nemzeti közösségnek joga van a saját nyelvű helységnévtáblához (pl. Újvidék). A minisztérium mindezidáig nem változtatott az álláspontján, habár a felújítást végző közvállalat az MNT panasza alapján saját költségén kicserélte a jogsértő táblákat. A minisztérium értelmezése

²¹ Alkotmány, 79. szakasz 1. bekezdés.

valószínűleg a hivatalos nyelvhasználati törvény 5. szakaszát vette alapul, ami a nemzetközi és főutak esetében kötelezővé teszi a szerb nyelvű cirill írásmódú kiírás mellett a latint (a kisebbségi nyelvek használatáról itt nem esik szó), de a többi úton már csak lehetőség a szerb nyelvű latin kiírás. Ezzel szemben ugyanezen törvény nemzeti kisebbségi nyelvhasználatra vonatkozó rendelkezése (19. szakasz) garantálja a jelzések, helységnevek feltüntetését minden hivatalos nyelven és írásmóddal. Eddig minden jogalkalmazónak egyértelmű volt, hogy azokban a helységekben, ahol csak a szerb nyelv a hivatalos, ott az első esetet, ahol pedig egyéb kisebbségi nyelvek is, ott a második esetet kell alkalmazni.

Ami az utca, tér és egyéb településrészek neveit tartalmazó táblákat illeti, nincsen a fentiekhez hasonló korlátozás. 1997-ben készült el az e táblák nyelvére vonatkozó utolsó jelentés. Azóta a legkülönbélebb megoldások alakultak ki, különösen a régi, rendszerváltás előtti időket idéző nevek megváltoztatását követően. Csak elvétele írják ki az utca nevét minden hivatalos nyelven. Megfigyelhető, hogy latin írásmóddal rendszerint megjelenik a kiírás, de magyarul már ritkábban. A régebbi tábláknál előfordul, hogy csak magyarul szerepel az utca neve, de azok már olyan rossz állapotban vannak, hogy szinte olvashatatlaná vált rajtuk a felirat. Habár az MNT hatáskörében van az utcanevek véleményezése azon önkormányzatok esetében, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van, a vélemény maga nem kötelező. A Magyar Nemzeti Tanács eddig csak néhány alkalommal utasított vissza javaslatot, elsősorban a magyar közösség történelmét sértő vagy egyéb etnikai konfliktust magában rejtő kezdeményezések esetében. Ami szintén fontos adat, hogy az elmúlt tíz évben ötnél kevesebb olyan javaslat érkezett arra vonatkozóan, hogy magyar személyről neveztek volna el utcát vagy teret.

Ami a nyilvános feliratok utolsó aspektusát, az intézmények, szervezetek, gazdasági társaságok neveit, valamint információs tábláikat illeti, a nyelvhasználati törvény egyértelműbb utasítást tartalmaz, mint a helységnevtáblák, illetve közlekedési jelzések esetében. A 2010-es tartományi jelentés szerint a vajdasági önkormányzatok közigazgatási hivatalai 90%-ának van többnyelvű név- és információs táblája. A tartományi szervek esetében is hasonló a helyzet. Ami a köztársasági szervek kihelyezett tagozatainak, szerveinek neveit illeti, 2010-ben nem helyeztek ki új többnyelvű névtáblát, habár az elmúlt tíz évben kiírt tartományi nyelvhaszná-

lati pályázatnak köszönhetően legtöbbjükben már lecserélték a valamikor egy nyelvű névtáblákat a törvénnyel előírt többnyelvűre. Sokszor a köztársasági szervek kirendeltségei úgy vélik: függetlenül a ténytől, hogy az önkormányzat területén hivatalos használatban van a magyar, rájuk annak semmilyen hatása nincsen. Mindazonáltal a tartományi szervek által végzett kontroll rendszerint orvosolja ezeket a hibákat.

Mint már említettem, a magánszféra nem esik a hivatalos nyelvhasználati törvény hatálya alá, kivéve a vállalatok, intézmények és egyéb jogi személyek nevének (legtöbbször cégnevének) kiírását a 20. szakasz értelmében. Kötelezően szerb és a hivatalos használatban lévő egyéb kisebbségi nyelven kell feltüntetni az elnevezésüket, ami azonban nem vonatkozik a jogi személy nevében található védjegyre. A gazdasági tevékenységet folytató társaságok cégneveinek írását illetően a társasági törvény kiegészítő rendelkezéseket tartalmaz. Így a társaság neve tartalmazhat az angol nyelv latin írásmódjával írt elemeket, arab vagy római számokat, de maga a cégnév valójában szerb nyelvű, kötelezően cirill vagy latin írásmóddal. Habár a társaság használhatja a cégnevének magyar vagy idegen nyelvű fordítását, mely fordítást kötelezően regisztrálni kell, ez státusát tekintve nem teszi a magyar nyelven írt cégnevet egyenlővé a szerb nyelvűvel.²²

A hivatalos nyelvhasználati törvény csak a fentiekben felvázolt nyilvános feliratokra vonatkozó rendelkezések megsértése esetében ír elő szankciót pénzbüntetés formájában. A többi rendelkezés megsértése, mint például az eljárás nyelve, hivatalos kommunikáció stb., e törvény értelmében nem von maga után semmilyen konkrét szankciót.

1.4. Névhasználat

A személynév szabad megválasztása alkotmányos alapjog,²³ mely az alkotmány nemzeti kisebbségi jogokkal foglalkozó részében a saját anyanyelven való névhasználattal is kibővíül.²⁴ Ennek értelmében min-

²² Társasági törvény, 24. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије” [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2011. évi 36. szám, módosítva: 2011. évi 99. szám.

²³ Alkotmány, 37. szakasz 3. bekezdés.

²⁴ Uo. 79. szakasz 1. bekezdés.

denkinek joga van a saját anyanyelvén, annak helyesírása szerint használni a család- és az utónevét, beleértve a közokiratokba és nyilvántartásokba történő bejegyzést. Erről az illetékes anyakönyvvezető köteles tájékoztatni a szülőket. A magyar nyelven történő anyakönyvezés azonban nem zárja ki a szerb nyelvű, cirill írásmóddal történő beírást sem.²⁵

Egy miniszteri értelmezés szerint a névhasználatot a többi nyilvános felíratra vonatkozó rendelkezéssel együtt kell értelmezni, mely szerint első helyre mindig a szerb elnevezés kerül, tőle jobbra vagy alá pedig a magyar név. A magyar név szerb nyelvre, cirillre történő átírását azonban hiába szabályozza a szerb helyesírási szótár (nem a betűknek való megfelelés, hanem a kiejtés szerint kell cirillre átírni a nevet), a gyakorlatban az ügyintézők azt nem ismerik. A következő problémát a közigazgatásban használatos szoftverek jelentik, mivel vagy nem tudják beazonosítani a magyar hangzókat (pl. a telekkönyvi kivonaton csak cirillre szerepel a név, függetlenül attól, hogy eredetileg magyarul van a személy anyakönyvezve), vagy nincs mód egyes vezetéknevek beírására (pl. a egyes, szerb és egyben magyar vezetéknevek rendelkezőknek dönteni kell, hogy csak magyarul vagy pedig csak szerbül írják be nevét a személyi igazolványába, mivel a szoftver nem engedi, hogy a szövegbevitel közben változtassák a bevitel nyelvét; az útlevel kiadásakor ezt a hibát orvosolták, mivel maga a törvény teszi kötelezővé a nemzeti kisebbségi név bevitele technikai feltételeinek biztosítását). Az első olvasatra lényegtelennek tűnő kérdéseknek komoly anyagi vonzata is lehet, hiszen egy személy, különösen a téves transzkripcióknak „köszönhetően”, egyszerre több névvel is rendelkezik.

Érdekesség, hogy a személyi igazolványról és az úti okmányokról szóló törvények eltérően rendezik a névhasználatot. Míg az első kötelezővé teszi az eredeti magyar nyelvű alak mellett a párhuzamos szerb helyesírás szerinti névbeírást is,²⁶ addig az úti okmányokról szóló törvény kizárólag az anyakönyvben szereplő név beírását írja elő.²⁷

²⁵ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény, 18a szakasz.

²⁶ Személyi igazolványról szóló törvény, 9. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2006. évi 62. szám, módosítva: 2011. évi 36. szám.

²⁷ Úti okmányokról szóló törvény, 26. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2007. évi 90. szám, módosítva: 2008. évi 116. szám, 2009. évi 104. szám és 2010. évi 76. szám.

1.5. Hivatalos szervekkel való érintkezés

Minden olyan munkáltatónál, amelyet az állam irányít (állami szervek, közszolgálatok, helyi önkormányzati és tartományi szervek stb.), gondot kell fordítani arra, hogy az alkalmazottak körében annyi magyar legyen, amekkora a magyarok százalékaránya az adott helyi önkormányzat lakosságában.²⁸ Mivel azonban az alkotmány hangsúlyozza, hogy nem kötelező a nemzeti hovatartozásról nyilatkozni, a hatályos jogszabályok, hogy feloldják ezt az ellentétet, a részarányos foglalkoztatást bizonyos esetekben a származás helyett a nyelvtudáshoz kötik.²⁹ Ez nem jelentene problémát, ha lennének hatékony ellenőrzési mechanizmusok vagy a jogszabályok egységesen szabályoznák a nyelvtudás tesztelésére vonatkozó eljárásokat. VAT parlamentje 2003-ban vezette be a közigazgatási szervezetekben való munkavégzéshez szükséges idegen és nemzeti kisebbségi nyelvtudás felmérését szolgáló vizsgáztatási rendszert; ezt azóta a Tartományi Oktatási, Közigazgatási és Nemzeti Közösségi Titkárság bonyolítja le. Ezáltal az egyszerű, személyes nyilatkozat helyett hivatalos bizonylat tanúsíthatja a potenciális munkára jelentkező nyelvtudását. A gyakorlatban azonban ritkán veszik ezt figyelembe.

A hivatalos nyelvhasználat a közmegbízást végző szervek egymás közötti, és a szervek és ügyfelek közti szóbeli és írásbeli kommunikációt is jelenti. Ezzel szemben a kisebbségi hivatalos nyelvhasználat csak a szervek ügyfelekkel folytatott értekezését foglalja magába (tehát a szervek egymás közötti kommunikációjának a nyelve mindig szerb). A hivatalos nyelvhasználati törvény egyébként nem szabályozza az értekezés körülményeit. Ezt a hiányosságot a tartományi nyelvhasználati határozat pótolja.

²⁸ Alkotmány, 77. szakasz 2. bekezdés, valamint az állami hivatalnokokról szóló törvény, 9. szakasz. In: *Службени гласник Републике Србије* [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2005. évi 79. szám, 2005. évi 81. szám (javítás), 2005. évi 83. szám (javítás), módosítva: 2007. évi 64. szám, 2007. évi 67. szám (javítás), 2008. évi 116. szám és 2009. évi 104. szám.

²⁹ A bíróságok berendezéséről szóló törvény, 65. szakasz. In: *Службени гласник Републике Србије* [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2008. évi 116. szám, módosítva: 2009. évi 104. szám, 2010. évi 101. szám, 2011. évi 31. szám (Végrehajtásról és megbízásokról szóló törvénnyel), 2011. évi 78. szám (A Szerb Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló törvénnyel) és 2011. évi 101. szám.

Szerbiában három szintjét különítjük el a hivatalos értekezésnek: a helyi, a tartományi és az országos szintet. Ez utóbbi elég behatárolt, és csak azokra a kisebbségekre vonatkozik, melyek százalékaránya az ország összlakosságában meghaladja a 2%-ot. Mivel a magyar közösség 3,91%-át alkotja az ország lakosságának, ezért írásban és szóban is fordulhat a köztársasági szervekhez. A nemzeti kisebbségi igazgatóság álláspontja szerint ez a jog csak a természetes személyeket illeti meg, így a Magyar Nemzeti Tanács vagy bármilyen egyéb magyarokat tömörítő, az érdekükben képviselő szervezet csak szerbül kommunikálhat ezen a szinten.

Azokban az önkormányzatokban, ahol nem hivatalos nyelv a magyar, az ügyfél magyar nyelven is adhat be beadványokat, kérelmeket, panaszokat. Ez esetben a határozatokat, bizonylatokat, egyéb, a jogait és kötelezettségeit szabályozó végzéseket magyar nyelven kapja meg.³⁰ Teljes körűen azonban csak azokban az önkormányzatokban használhatjuk anyanyelvünket, melyek területén az hivatalos használatban van. Ehhez azonban szükségesek magyarul beszélő közalkalmazottak. Habár a helyi adminisztrációban foglalkoztatottak maximális számának meghatározásáról szóló törvény³¹ megnöveli a határozatlan idejű munkaviszonyban lévő végrehajtók számát azokban az önkormányzatokban, ahol a kisebbségi nyelv hivatalos használatban van, a munkahelyek besorolásáról és belső berendezéséről szóló szabályzatokban csak elenyészve irányozták elő a magyar nyelvtudást a munkaviszony feltételeként. Igaz, a fordítási költségek (legyen szó dokumentumok vagy szóbeli kommunikáció fordításáról) az eljáró szervet terhelik, az eljárások ilyenkor elhúzódnak a fordítások elkészültéig. Ha a részarányos foglalkoztatás elvét tiszteletben tartanák az állások betöltésekor, nem volna olyan égető szükség a fordításokra sem, hiszen az ügyek racionális beosztásával magyar (magyarul tudó) ügyintézőhöz kerülhetnének a magyar nyelvű ügyek. A 2010-es tartományi jelentés szerint a magukat magyarnak való közhivatalnokok aránya csak 12,5% volt a helyi közigazgatásban (a magyar anyanyelvűek aránya 12,36%); más-

³⁰ Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény, 16. szakasz.

³¹ A helyi adminisztrációban foglalkoztatottak maximális számának meghatározásáról szóló törvény. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2009. évi 104. szám.

részről fontos hangsúlyozni, hogy a legtöbb szórványtelepülésen maguk az ügyfelek sem szólalnak meg magyarul.

Vajdaság Statútumával összhangban a magyar nyelv hivatalos használatban van a tartományi szervek munkájában is, és kötelezően tekintettel kell lenni a tartományi lakosság nemzeti összetételére a tartományi intézményekben történő foglalkoztatáskor. 2010-ben a tartományi hivatalnokok 8%-a beszélt magyarul, ez megközelítőleg a fele a magyarok vajdasági részarányának. Fontos még azt is figyelembe venni, hogy a tartományi titkárságokban nem arányosan oszlik meg a fenti 8%, így előfordul, hogy bizonyos titkárságokban szinte senki sem beszéli ezt a nyelvet.

1.6. Közokiratok, nyilvántartások, egyéb dokumentumok

Azokban az önkormányzatokban, ahol a magyar nyelv hivatalos használatban van, a közokiratok és nyilvántartások űrlapjait két nyelven kell nyomtatni: szerb, illetve magyar nyelven. Ezzel összhangban a nemzeti kisebbségi kérésére a közokiratokat és egyéb, a jogainak megvalósítását szolgáló dokumentumokat magyar nyelven is ki kell adni. E rendelkezés szabályozza még az iskolai bizonyítványok kétnyelvűségét is, melyről már volt szó az oktatási részben.³² A gyakorlatban azonban ez a jog nem valósul meg hiánytalanul. Habár a magyar közösségnek a fentiek értelmében joga van kétnyelvű anyakönyvi kivonatot, állampolgársági bizonyítványt és más, az önkormányzat által kiállított közokiratot két nyelven kérni, a 2005–2010 közötti időszakban Vajdaság területén kiadott anyakönyvi kivonatoknak csupán 0,8–1,0%-a volt kétnyelvű. Feltehetően az igény megnövekedett a magyarországi állampolgárság visszahonosítási eljárásával kapcsolatban, azonban az időközben hatályba lépett anyakönyvekről szóló új törvény felülírta az addig funkcionáló kétnyelvűséget. Az anyakönyvekről szóló törvény kimondja, hogy az anyakönyveket csak szerb nyelven, cirill írásmóddal lehet vezetni,³³ tehát a nyilvántartás, füg-

³² Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény, 18. szakasz.

³³ Anyakönyvekről szóló törvény, 16. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије” [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2009. évi 20. szám.

getlenül a magyar nyelv hivatalos használatától, kötelezően egynyelvű. A szerb nyelvű anyakönyvek alapján pedig csak szerb nyelvű kivonatokat lehet kiállítani. Habár az anyakönyvek vezetéséről és az anyakönyvi kivonatok formájáról szóló utasítás módosítása (2010) lehetővé tette az anyakönyvi kivonatok kétnyelvű űrlapjainak nyomtatását,³⁴ azok kitöltése csak szerb nyelvű lehet (kivéve a személynévre vonatkozó részeket). A Magyar Nemzeti Tanács alkotmányossági felülvizsgálati indítványt nyújtott be 2011 januárjában az anyakönyvi törvény nyelvi rendelkezései ellen, mely a magyar kisebbség magyar nyelvű közokiratokra és nyilvántartásokra vonatkozó szerzett jogát sérti, azonban mind a mai napig az indítvány nem került eljárásba.

A hivatalos nyelvhasználati törvény nemzeti kisebbségi nyelvhasználatlal foglalkozó rendelkezése nem csak a magyar nyelvű közokiratok kiállítására, hanem azok érvényesként történő elfogadására is kiter a 11. szakaszban. Ennek értelmében, szükség esetén, a fordítás nem az ügyfelet, hanem az eljáró szervet terheli. Mivel Szerbia becikkelyezte a Regionális vagy Kisebbségi Nyelvek Európai Kartáját és magára nézve kötelezőként ismerte el a 10. cikk 1. bekezdés a) v. pontot, nem csak a közokiratokat, hanem minden egyéb, hivatalos használatban lévő nyelven kiállított okiratot fordítás nélkül kell elfogadni. A köztársasági ombudsman véleménye szerint azonban csak a magyar nyelven folytatott közigazgatási eljárásban lehet a fenti joggal élni. A kérdés a telekkönyvbe történő bejegyzés alkalmával jelent meg, amikor a magyar nyelvű adásvételi szerződést idegen nyelvű dokumentumként kezelték egy olyan önkormányzatban, ahol a magyar hivatalos használatban van. A törvény csak az idegen nyelvű okiratok esetén írja elő a hivatalos fordítást, amely a hivatalos használatban lévő magyar nyelvre nem kellene, hogy vonatkozzon.³⁵ A tartományi ombudsman közbenjárására a vizsgált szervek megváltoztatták a gyakorlatukat, de hasonló közbeavatkozásra volt szükség például a Szabadkai Felső Bíróságnál, amely egy

³⁴ Az anyakönyvek vezetéséről és az anyakönyv formájáról szóló utasítás, 137. pont. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2009. évi 109. szám és 2010. évi 4. szám (javítás).

³⁵ Törvény az ingatlan-felmérésről és nyilvántartásról, 86. szakasz 4. bekezdés. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2009. évi 72. szám, módosítva: 2010. évi 18. szám.

magyarországi ítélet szerbiai elismertetésekor szintén kérte annak szerb nyelvű hiteles fordítását (nem is kell mondanom, hogy Szabadkán a magyar nyelv hivatalos használatban van).

A bevezetőben már szóltam arról, hogy Vajdaság többletjogokat biztosíthat a területén élő nemzeti kisebbségeknek az alkotmány alapján, így az elektromos energia, a földgázszolgáltatás, a kommunális szolgáltatások, a postaforgalom terén nyújtott és megfizettetett szolgáltatásokat, a szolgáltatásokra és termékekre vonatkozó számlákat, a különféle elismervényeket és értesítéseket szerb és a hivatalos használatban lévő magyar nyelven is ki kell állítani a vajdasági önkormányzatokban.³⁶ Habár ez a jog nem törvénnyel garantált, a nagyobb magyarlakta településeken mindezidáig sikeresen funkcionált. Amikor azonban egyszerre több kisebbségi nyelv van hivatalos használatban, a számlák túl hosszúvá, bonyolulttá válnak. Ezért a tartományi ombudsman szorgalmazta, hogy az áramszolgáltató ügyfélpultjain helyezték el a számlák úrlapjainak fordítását, de maguk a névre szóló, egyedi számlák maradjanak egy nyelvűek.

Szintén fontos megemlíteni, hogy a személyi igazolvány nyomtatványa a szerb (cirill írásmód) és angol nyelvű úrlap mellett nemzeti kisebbségi nyelven és írásmóddal is nyomtatható, valamint az adatbevitel szintén kétnyelvű azokban az önkormányzatokban, ahol a magyar hivatalos használatban van.³⁷ Ezt az ügyfélnek kérnie kell, azonban rendszerint ezt csak szóban teheti meg. A következő problémát az ügyfelek tájékoztatatlansága okozza. Habár a tartományi nyelvhasználati határozat tartalmaz az ügyfélkezelő tájékoztatási kötelezettségére vonatkozó rendelkezést,³⁸ ennek nincs semmilyen gyakorlati hatása.

---

³⁶ Tartományi határozat a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről, 5. szakasz.

³⁷ Személyi igazolványról szóló törvény, 9. szakasz.

³⁸ Tartományi határozat a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről, 4. szakasz 4. bekezdés.

1.7. *Anyanyelvhasználat a képviselő-testületek munkájában*

A hivatalos nyelvhasználati törvény értelmében hivatalos nyelvhasználatnak minősül a képviselő-testületekben történő anyanyelvhasználat is (egyébként maga az alkotmány is megemlíti a nemzeti kisebbségek sajátosságainak megőrzésére vonatkozó szakaszban az anyanyelvhasználat jogát a képviselő-testületekben). A népképviselőházzal szemben a törvény szerint annak munkájában a szerb nyelv és a cirill írásmód van hivatalos használatban, azonban a parlamenti üléseken a képviselő anyanyelvén is beszélhet, valamint anyanyelvén is beadhat dokumentumokat. Természetesen ilyen esetekben a többi képviselőnek joga van a szerb nyelvre történő fordításhoz.³⁹ A törvény közvetlenül nem szól arról az esetről, hogy a kisebbségi képviselő kérheti-e az ülés egészének fordítását magyar nyelvre.

A tartományi parlamentről szóló határozat a magyar, a horvát, a szlovák, a román és a rutén nyelvek és írásmódjaik használatát is előírja a tartományi képviselőház munkájában, a tartományi alapszabállyal összhangban.⁴⁰ Ennek egyik praktikus következménye a fordítószolgálat munkájának intenzívitása, amely nem csupán szimultán fordít, hanem szükség szerint az ülés teljes anyagát magyar nyelven is elkészíti.

A problémát a helyi képviselő-testületek ülései okozzák, amelyek nyelve nincs külön szabályozva. Mivel a hivatalos használatban lévő nyelvek egyenrangúak, a törvény lehetőséget ad magyar nyelvű ülés lefolytatására és jegyzőkönyv összeállítására. A gyakorlatban ez azonban nem működik, és rendszerint a magyarul lefolytatott ülésekről is szerb nyelvű jegyzőkönyv készül. Fontos hangsúlyozni, hogy a nyelvek egyenrangúsága ebben az esetben nem jelenti a kétnyelvű jegyzőkönyvet, azonban amíg az érintett testületek ügyrendjeit nem bővítik ki a szükséges nyelvi rendelkezésekkel, addig a joghézagok hibás jogértelmezést szülnek.

³⁹ Törvény a Népképviselőházzal szemben, 9. szakasz. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2010. évi 9. szám.

⁴⁰ Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság AT Képviselőházzal szemben, 8. szakasz. In: Vajdaság AT Hivatalos Lapja, 2010. évi 5. szám, módosítva: 2010. évi 8. szám (javítás), 2010. évi 21. szám.

A hivatalos nyelvhasználati törvény 11. szakasza a szavazási anyag esetében is lehetőséget teremt a magyar nyelv használatára, azonban a részleteket a különböző választási törvények szabályozzák: azokban a községekben, melyekben a nemzeti kisebbségi nyelv hivatalos használatban van, mind a szavazólapokat, mind a szavazatszedő bizottság munkájáról készülő jegyzőkönyvet az adott nyelven is nyomtatni, vezetni kell.⁴¹ A választásokra vonatkozó értesítés nyelvét egyik törvény sem szabályozza közvetlenül, de mivel az alkotmány értelmében a nemzeti kisebbségnek joga van a teljes körű, kellő idejű és elfogulatlan tájékoztatásra, ideértve az értesítések fogadását is,⁴² azok szintén többnyelvűek.

1.8. Jogi és gyakorlati szempontú konklúziók

A különböző területek nyelvhasználatát bemutató jogszabályelemzés bizonyítja, hogy a nyelvhasználatot, különösen a hivatalos nyelvhasználatot nagyszámú jogszabály szabályozza, melyek sokszor egymással terminológiaiilag, tartalmilag is ellentétesek, szerteágazóak, és legtöbb esetben nincsenek hozzájuk rendelve végrehajtásukat kikényszerítő, ellenőrzésüket szolgáló rendelkezések. Habár a hivatalos nyelvhasználati törvénynek a nyelvhasználat legtöbb területén irányadónak kellene lennie, legtöbbször felmerül a *lex specialis* kontra *lex generalis* kérdése. Nincs egységes álláspont a nyelvhasználati törvény és a többi ún. keret-törvény nyelvi rendelkezése közötti kapcsolat tekintetében. Véleményem szerint az alkotmány emberi jogok értelmezésére vonatkozó sza-

⁴¹ A népképviselők választásáról szóló törvény. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2000. évi 35. szám, módosítva: 2003. évi 57. szám (IU 197/02. számú alkotmánybíróági határozattal), 2003. évi 72. szám (A politikai pártok pénzeléséről szóló törvénnyel), 2004. évi 18. szám, 2005. évi 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel), 2005. évi 85. szám (Büntető törvénykönyvvel), 2011. évi 28. szám (alkotmánybíróági határozattal), 2011. évi 36. szám és 2009. évi 104. szám (Az egységes választói névjegyzékről szóló törvénnyel), valamint a helyi választásokról szóló törvény. In: „Службени гласник Републике Србије“ [A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye] 2007. évi 129. szám, módosítva: 2010. évi 34. szám (IUz 52/2008. számú, 2010.04.21.-i alkotmánybíróági határozattal), 2011. évi 54. szám és 2009. évi 104. szám (Az egységes választói névjegyzékről szóló törvénnyel).

⁴² Alkotmány, 79. szakasz 1. bekezdés.

kaszának kell választ adnia arra a dilemmára, hogy az emberi jogok elért szintje nem csökkenthető (tehát azt a rendelkezést kell alkalmazni, ami több jogot garantál), és hogy, „az emberi és kisebbségi jogokra vonatkozó rendelkezések értelmezése a demokratikus társadalmi értékek fejlesztésének javát szolgálja, összhangban az emberi és kisebbségi jogokra vonatkozó érvényes nemzetközi szabványokkal, valamint a megvalósításukat felügyelő nemzetközi szervezetek gyakorlatával”.⁴³ A szerbiai jogásztársadalomra jellemző a konzervativizmus, már ami a jogértelmezést illeti, másszóval a jogszabályokat nem szellemük, hanem nyelvezetük alapján tolmácsolja. Mivel sokszor tapasztalható terminológiai eltérés két, ugyanazt a kérdést szabályozó előírás között, a jogtudománynak meg kellene fogalmaznia bizonyos terminusok jelentésével kapcsolatos véleményét, máskülönben még több visszaélésre lehet számítani a gyakorlatban (pl. nem tisztázott a részarányos foglalkoztatásnál a „gondviselés” fogalma). Habár Szerbia ratifikálta a legfontosabb nyelvi egyezményeket, azokat (sajnos) a mindennapi ügyintézésben, illetve a kérdéses jogértelmezésekkor nem veszik figyelembe.

Szintén a jogszabályok tökéletlenségéből ered, hogy nem hangsúlyozzák kellőképpen a nemzeti kisebbségek és a más anyanyelvű, külföldi személyek nyelvi jogai közötti különbséget. Ennek a hiányosságnak komoly anyagi hozadéka is lehet: miközben a hivatalos használatban lévő magyar nyelv egyenrangú a szerb nyelvvel, és így minden fordítási kötelezettség az államot és nem az ügyfelet terheli, addig más, hivatalos használatban nem lévő nyelvek (nevezük akár ezeket külföldi nyelveknek) esetében a fordítást minden esetben az ügyfélnek kell megfizetnie. Másik lényeges probléma, hogy a jogalkotó rendszerint csak deklarálja a jogokat, de semmilyen konkrét intézkedést, szankciót, költségvetési vagy egyéb finanszírozási eszközt nem rendel hozzájuk. Például az önkormányzatok ellen csak az Alkotmánybíróság előtt lehet eljárást indítani, ha a magyar nyelvet még a törvényes feltételek megvalósulása mellett sem vezetik be a hivatalos használatba.

A fenti vákuum a későbbi végrehajtás során is megjelenik, mivel a hatalmi szintek sem irányoznak elő semmilyen költségvetési eszközt a kisebbségi nyelvhasználatból eredő többletköltségek fedezésére,

⁴³ Uo. 18. szakasz 3. bekezdés.

amely, még ha közvetve is, a szerb nyelvet preferálja. Ezáltal a magyar nyelv használata, bizonyos helyeken már ismerete is nemkívánatossá, nem célravezetővé vált a magyar közösség tagjai között, ami hozzájárul a mindennapi ügyintézés során a magyar nyelvnek a szerb nyelvvel való felcseréléséhez, és ezzel egyidejűleg a magyar nyelvet beszélőknek a többségi társadalomba való beolvadásához. A racionális munkabeosztás és meghatározott munkahelyekre magyar nyelv ismeretét kötelezően előíró rendelkezések helyett, kevés kivétellel, a szerb nyelvű ügyintézők dominanciája a jellemző. Ennek következtében a magyar ügyfél kénytelen a szerb nyelvű ügyintézőt választani (de sokszor megesik, hogy már azonnal szerb nyelven szólal meg, miközben lehetséges, hogy az ügyfélkezelő tud magyarul). Habár Vajdaság rendelkezik bizonyos kontrollmechanizmusokkal a saját területén történő nyelvhasználati rendelkezések betarttatása tekintetében, maga az állami kormányzat azt felülbírálhatja, és esetenként (elég gyakran) ellentétes álláspontra helyezkedik. Ez nem csak a jogbiztonságot csökkenti az országban, hanem legtöbbször a jogos szankció elmaradásához vezet. Szerbia jelenlegi aszimmetrikus decentralizációja tehát nem minden szempontból szolgálja a könnyebb nyelvi jogérvényesítést, különösen, ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy (többek között) Vajdaság hatásköri törvényének hivatalos nyelvhasználatra vonatkozó szakaszát jelenleg az Alkotmánybíróság vizsgálja alkotmányossági szempontból.

2. Stratégiai fejlesztési célok és programok

2.1. *Vízió*

A helyzetelemzés ismeretében elsősorban a jogszabályi keretet kell a valós igényekhez idomítani: akár új jogszabályok megalkotásával, akár a létezőek módosításával, összehangolásával. Szerbia csak úgy lehet jogállam, és szolgálhatja a jogbiztonságot, ha a leírt rendelkezések a valóságban is érvényre juttathatóak. Mivel azonban ez a tevékenység minden országban egy hosszadalmas és politikai konszenzustól nem éppen független folyamat, addig a meglévő jogszabályokat kell rendeltetésszerűen alkalmazni. Szerbiában a magyar nyelv igazán tiszteletreméltó helyet

tölthetne be, ha minden előírást betartának. Ehhez pedig javítani kell a többnyelvűség gyakorlati megvalósulásának feltételeit, a nyelvhasználat minőségét és a többség hozzáállását a magyar nyelvhez. Mindemellett azonban elsőszámú és egyben legnehezebb feladat a magyar nemzeti közösség nyelvi öntudatának fejlesztése, valamint a nyelvi jogokhoz való pozitív viszonyulásának fokozása. Amíg egyszerűbb és problémamentesebb a szerb nyelv használata, addig sajnos a magyar nyelv pusztá megtartásán és nem pedig a fejlesztésén kell fáradoznunk.

A magyar nyelvű oktatás előnyeinek népszerűsítése, kezdve a magyar nyelvű óvodába, majd iskolába történő beíratástól egészen a szülőföldön magyarul való boldogulásig, olyan hosszú távú hatásokat eredményezhet, amelyek által a már felnőtt magyar lakosság nem másodrangú állampolgárnak definiálja magát Szerbiában, hanem felnőttként is ragaszkodik majd az adott nyelvhasználati lehetőségekhez (pl. magyar nyelvű bírósági eljárások, személyi igazolvány, magyar névhasználat stb.). Nem vitás, hogy a közösség viszonyulásának javítása csak a körülmények, a nyelvhasználat tárgyi, emberi, anyagi feltételeinek egyidejű minőségi javításával lehetséges. A többnyelvű környezet megteremtése többletköltségeket, többletmunkát feltételez azok részéről, akik magyar nyelven is kiállítják a dokumentumokat, két nyelven vezetnek jegyzőkönyvet vagy eljárást stb. Amíg az 1970–80-as években külön értékelték a többnyelvű munkát a személyes juttatások szétosztásáról szóló szabályzatokban, hiszen a többnyelvű tevékenység automatikusan többletmunkát is jelentett, addig mára teljesen megszűntek az effajta jogérvényesítés reális forrásai. A nyelvhasználati törvény kimondja, hogy az eljáró szervek kötelesek költségvetésükből fedezni a szükség szerinti fordítás költségeit, de a több nyelven értő és beszélő ügyintéző bérezésére nincsenek külön juttatások (mint ahogyan elmaradnak azok a támogatások is, amelyek a nyelvhasználatot egyébként segítenék, például tájékoztatás, általános fordítások elkészítése, nyelvtanfolyamok stb.). Véleményem szerint költség- és energiatakarékos megoldás a technikai vívmányok szélesebb körű kihasználása, például a fordítószoftverek vagy az elektronikus kormányzat lehetőségei. Mindez leegyszerűsíti az ügyintézést, hiszen a nyomtatási terhek megszűnnek, és mindenkinek egyforma hozzáférése lesz az internetről ingyenesen letölthető dokumentumokhoz (függetlenül attól, hogy lakóhelyén hiva-

talos használatban van-e a magyar nyelv vagy sem). Emellett időpont-foglalás is lehetséges, amely szintén megszüntetné a nyelvi akadályokat, amely az ügyintéző és az ügyfél közötti élő kommunikációban jelentkezhet. Szerbiában erre minden technikai feltétel adott (problémát a vajdasági, de egyben az egész szerbiai lakosság általános számítógépes műveltségének hiánya okoz). Jelenleg elmondható, hogy csupán egy község töltött fel magyar nyelvű dokumentumot az ún. Szerb Köztársaság E-közigazgatás portáljára. A többi önkormányzat szerb nyelvű cirill betűs dokumentumon szerb nyelvű megjegyzést tesz a kisebbségi nyelv használatának lehetőségére.

Természetesen az ügyintézői, igazságszolgáltatási, kormányzati hivatalok foglalkoztatottjainak hozzáállásától nagyban függ, mennyire sikerül, akár az ideálist megközelítő körülmények megteremtése mellett is, érvényesíteni a nyelvi jogokat a gyakorlatban. Ez egyrészt a magyar nyelvtudás népszerűsítésével, európai értékként való propagálásával, másrészt a nyelvi jogokról való tájékoztatással érhetjük el. Az egyszerűsített honosítási eljárásnak is volt ebből a szempontból pozitív mellékhozádék, mely szerint a magyar nyelvet kevésbé vagy egyáltalán nem ismerő, de egyébként a többi feltételnek megfelelő vajdaságiak elkezdtek magyar nyelvtanfolyamokra járni. Nem szabad figyelmen kívül hagynunk, hogy a nem magyar lakosságnak a magyar nyelvhez való viszonyulása sokban függ a cserébe kapott pozitív tartalmú visszajeléstől. Ugyanis néha a pusztá nemtörődőmség vagy tudatlanság a jogsértés kiváltója, nem pedig a szándékosság.

A magyar nyelvhasználat alapvető feltételeinek javítása azonban csak a szinttartáshoz elég. Magának a minőségnek a fejlesztése is ugyanolyan fontos feladat. A szerb szavak fokozatos térhódítása a magyar nyelvben (pl. csak a szerb szaknyelv megismerése miatt az egyetemen) vagy a szakképzett fordítók eltűnése (és itt a szakképzetten van a hangsúly) a magyar nyelv eligénytelenedéséhez vezet. Ezért a magyar nyelvet beszélő és értő hivatalnokok alkalmazása, kodifikált jogi és közigazgatási szókészlet és más területek szerb–magyar/magyar–szerb szakszótárainak megírása, valamint a fordítói kapacitás anyagi, szakmai, személyi hátterének fejlesztése a cél. A pusztá nyelvtudás nem elég egy magyar nyelvű ítélet megírásához vagy egy komplett eljárás lefolytatásához. Ezért a minőség megtartása nem csupán attól függ, mennyi

magyar nyelvet beszélő alkalmazott van az államapparátusban, hanem legalább olyan fontos, hogy mindenki a nyelvtudásának megfelelő munkát végezzen (szóbeli, írásbeli kommunikációra vagy eljárás lefolytatására alkalmas alkalmazottról van-e szó).

2.2. Programok

A szerbiai magyarság 2010. június 6-án demokratikusan megválasztott országos önkormányzatának, a Magyar Nemzeti Tanácsnak egyik fő feladata az általa képviselt közösség nyelvi, nemzeti identitásának megőrzése és egyben továbbfejlesztése, elsősorban négy területen: a magyar nyelvű oktatás, a kultúra, a tájékoztatás és a hivatalos nyelvhasználat vonatkozásában. Az elmúlt két évben mindegyik területre középtávú fejlesztési stratégiát fogadott el, melyekben központi helyen a magyar nyelv ápolása, megőrzése, fejlesztése áll.⁴⁴ A Magyar Nemzeti Tanács magára vállalta e programok koordinálását, az összes operatív feladat ellátását és saját költségvetéséből történő részbeni finanszírozását (ezt az állam, Vajdaság és azok az önkormányzatok kell, hogy biztosítsák, melyek területén hivatalos használatban van a magyar nyelv vagy legalább 10% a magyarok részaránya), de az eddigi tapasztalatok azt mutatják, hogy komolyabb beruházásokhoz és eredményekhez nélkülözhetetlen az anyaország pénzügyi támogatása. Mivel a Magyar Nemzeti Tanácsnak törvény adta lehetősége tájékoztatási, oktatási és kulturális intézmények alapítói és/vagy társalapítói jogainak átvétele, sőt, akár saját intézmények alapítása, a különböző programok realizálásában több szervezet együttműködésére számíthat (nem elsősorban anyagi, hanem inkább szakmai, infrastrukturális segítségre). A programok megtervezését és kivitelezését a Magyar Nemzeti Tanács Közigazgatási Hivatala látja el. Szintén e hivatal bonyolítja le a különböző anyaországi pályázatokat, valamint tartja a kapcsolatot az állami szervekkel. Természetesen mindennek a politikai biztosítása csak a magyar kisebbségi politikum háttérben való közreműködésével lehetséges, akik mind

---

⁴⁴ A Magyar Nemzeti Tanács stratégiáit lásd az MNT honlapján: www.mnt.org.rs (2012-07-03)

az állami, mind a tartomány és önkormányzati szinten a döntések politikai támogatottságát biztosítják.

Mivel Szerbiában nem létezik az egész kisebbségi nyelvhasználatot (vagy akár a szerb nyelv használatát) egységesen, egy dokumentumban szabályozó jogszabály, a hivatalos nyelvhasználati törvény adja meg az egész nyelvhasználat keretét. E törvény több mint húsz éves alkalmazása során felmerült kérdések megválaszolására adna lehetőséget egy új hivatalos nyelvhasználati törvény megalkotása, ami követné a modern elektronikus kommunikációban bekövetkezett trendeket, definiálná az állam pontos kötelezettségeit és konkrét szankciókat írna elő azok megsértése esetén. Fontos lenne az eddig nem szabályozott kérdések tisztázása, mint például a helyi képviselő-testületek üléseinek, jegyzőkönyveinek a nyelvi szabályozása, ideértve az iskolai szervek munkáját is. Áthidaló megoldás lehet a helyi szinten történő, a törvénnyel nem ellentétes, de azt kiegészítő önkormányzati határozatok megalkotása, melyek pont a fent felvázolt problémák orvoslása mellett szabályoznák az önkormányzati fordítók alkalmazását, a részarányos foglalkoztatást, a nyelvismeret hatékony ellenőrzését, a célirányos támogatási rendszert.

Mint ahogyan e tanulmányban szó volt róla, a szerbiai kisebbségi nyelvhasználati rendelkezések tartalmukban távol állnak ugyan a tökéletestől, azonban így is a magyar nyelv viszonylag széles körű használatát teszik lehetővé: vagy azért, mert beszabályozzák a lehetőségeket (pl. a hivatalos nyelvhasználat tekintetében), vagy mert egyáltalán nem tartalmaznak nyelvi rendelkezést (pl. a kultúra, a magánszféra legtöbb területén). A Magyar Nemzeti Tanács folyamatos monitoring szervként is működik, és a tevékenysége során ajánlásaival, állásfoglalásaival a jog és gyakorlat között tapasztalt ellentmondásokra hívja fel a jogalkotó figyelmét. Az új összetételű Magyar Nemzeti Tanács 2010. évi megalakulása előtt nem létezett olyan szervezet, amely hasonlóképpen képviselte volna az egész magyar közösség érdekeit.

A tájékoztatás kétségtelenül az egyik legfontosabb eleme a sikeres nyelvhasználatnak akár a magyar közösségről, akár a másik oldalon ülő ügyfélkezelőkről is legyen szó. Ennek a tájékoztatásnak elérhetőnek kell lennie mind papír alapon, mint pedig elektronikus formában. A Magyar Nemzeti Tanács *Nyelvi jogaink Szerbiában – anyanyelvhasználati útmutató* c. brosróját a *Magyar Szó* és a *Hét nap* c. magyar nyelvű újságok

ingyenes mellékleteként kapták kézhez az olvasók, illetve nagyobb magyar lakta települések közigazgatási hivatalai is részesültek ebben a csomagban, melyhez még egy szerb és magyar nyelvű, a legalapvetőbb nyelvi jogokat tartalmazó tájékoztató is mellékelve lett. A brosúra elektronikus változata, szintén ingyenesen, elérhető az MNT honlapján, de minden ismert civil és állami szervezethez eljuttattuk, beleértve egyes személyeket is, például az MNT ösztöndíjas diákjait. Fontos, hogy a tájékoztatás minden generációnak befogadható legyen, ezért tervben van egy kisjátékfilm elkészítése, amely a középiskolás diákoknak „emberi nyelven” mondja el, mik a jogok és kötelességek a magyar nyelv használata tekintetében Szerbiában. A fiatalok tájékoztatását egyébként, az életkori és szemléletbeli különbségek miatt is, külön programként kell megfogalmazni (pl. az MNT kezdeményezte, hogy a vajdasági magyar Középiskolások Művészeti Vetélkedőjének egyik önálló szekciója a nyelvhasználat kritikájára, jogi és gyakorlati megoldásainak bemutatására vonatkozzon, ahol a fiatalok a publicisztika minden műfajában szabadon írhatnak erről a témáról).

Hasonló programok népszerűsítik a magyar nyelvű oktatást is: az MNT aktivistái járják a terepet különböző szóróanyagokkal, hogy különösen a szórvány településeken feltérképezzék a magyar vagy vegyes családokat, meggyőzve őket a magyar nyelvű oktatás pozitívumairól, az azzal járó támogatásokról (ilyenek a jelképes anyagi támogatás a magyar óvodákba járóknak, beiskolázási tanszercsomag minden magyar osztályba iratkozó elsősnek, magyar középiskolai hálózat és kollégiumok reklámozása, az MNT felsőoktatási ösztöndíj pályázata stb.). A felsőoktatás szempontjából fontos megemlíteni a Magyar Nyelvű Pedagógiai Tanárképző Kar létrehozását és magyar nyelvű előadások bevezetését a csak szerbül oktató felsősoktatási intézményekben (pl. ilyen volt az Újvidéki Egyetem Jogi Karán valamikor működő magyar nyelvű lektorátus, melyen belül párhuzamos fakultatív magyar nyelvű oktatás is folyt, így mind a szerb, mind a magyar jogi szaknyelvet elsajátíthatták a hallgatók, etnikai hovatartozástól függetlenül). A megfelelő jogi háttér megteremtéséig ezért szaknyelvi szemináriumokat, esetleg nyári egyetemeket kell szervezni, ahol az aktuális jogi újdonságok bemutatás révén a résztvevők megismerkedhetnek a magyar jogi szaknyelvvvel is (ennek példája a több mint tíz éve működő

A magyar nyelv hivatalos használata a közigazgatásban és az igazságügyben c. magyar jogi-terminológiai képzés, elsősorban jogászok és fordítók, tolmácsok számára).

A szakfordításokat támogató projektek több módon megvalósulhatnak: törvényfordítások készítése és interneten ingyenesen elérhetővé tétele (ide tartoznának elsősorban az eljárásjogi törvények, a lakosságot érintő jogterületek, mint a kötelmi, a családi, a szabálysértési, a büntető-, a munka-, a közlekedési vagy az adójog); különböző (nem jogi) területek szöszedetgyűjteményeinek elkészítése (pl. földrajzi nevek, középiskolai tantárgyak, szakirányok, közérdekű figyelmeztetések stb.); magyar nyelvű, az e-kormányzással kompatibilis jogi iratminta-gyűjtemény összeállítása önkormányzatok, bíróságok, mindennapi jogalkalmazó polgárok részére; a munkába álláshoz, iskolai felvételihez elengedhetetlen szakvizsgák és tesztek biztosítása magyar nyelven; magyar nyelvű tankönyvek ellenőrzött lektorálása (az MNT mind szakmai, mind nyelvi lektorálást végez a magyar tannyelvű osztályokban használatos tankönyvek esetében, ugyanis egyik törvényes jogosítványa, hogy jóváhagyásra javasolja az illetékes miniszternek a magyar nyelvű hazai vagy behozott tankönyvek használatát).

Vajdaságban még nincs a határon kívüli magyar lakta területeken egyébként működő nyelvi iroda, melynek létrehozására több, sikertelen kezdeményezés történt. A nyelvi iroda és a Magyar Nemzeti Tanács közösen dolgozhatna a magyar nyelvpolitika megvalósításán, oly módon osztva szét a feladatokat, hogy az iroda elsősorban a nyelvi kérdésekkel (szakfordítások, tájékoztatás, pályázatok), míg az MNT a jogi kérdésekkel foglalkozna (különösen figyelembe véve, hogy a nemzeti tanácsi törvény csak a hivatalos nyelvhasználatot és nem a nyelvhasználatot általában említi a nemzeti tanácsok hatásköréinél).

Különösen fontosnak tartom, hogy elkészült a szerb–magyar/magyar–szerb jogi és közigazgatási szótár, amely mind a törvényszéki tolmácsok, mind a magyar ügyintéztést végző jogászok és polgárok eligazodását segítheti, főként a terminológia tekintetében. A nyomdából 2012 tavaszán kikerült szótár különlegessége, hogy tartalmazza mind a vajdasági magyar nyelvben meghonosodott, mind pedig a bevett magyarországi szakkifejezéseket, azzal a céllal, hogy a határon átnyúló kapcsolattartást és Vajdaságon belüli jogi kommunikációt egy-

aránt tudja szolgálni. Fontos a szótárt bővíteni, de egyben elektronikus is hozzáférhetővé tenni a közeljövőben.

Minden programnak nem titkolt célja, hogy ösztönözze a magyar közösséget az igényesebb magyar nyelvhasználatra, magyarságának és nyelvének felvállalására. Ezért, különösen a helyes szaknyelvet, szakfordításokat támogató projektek eredményeit a részben vagy egészében magyar nyelvű média részére is elérhetővé kell tenni, hiszen a tömeg-tájékoztató eszközök közösségformáló és nyelvmegtartó ereje csak így érheti el valódi célját.

A fentiek elsősorban a magyar közösség nyelvi öntudatának és a nyelvi jogokhoz való viszonyulásának pozitív irányba történő változtatását célozzák. Nem szabad azonban figyelmen kívül hagyni a másik, a magyar nyelvet nem beszélő oldalt sem, akiket motiválni kell a magyar nyelv használatára: akár a magyar nyelv tudásának mint európai értéknek a hangsúlyozásával, akár magyar nyelvtanfolyamok szervezésével, akár elismeréssel díj formájában, mellyel a magyar nyelvért környezetében legtöbbet tevő közalkalmazottat tüntetik ki (ez utóbbit Vajdaságban idén első alkalommal ítéli oda a Magyar Nemzeti Tanács Nyelvhasználati Bizottsága egy magyar és egy nem magyar nemzetiségű személynek). A magyar nyelvtanfolyamok egyébként a kisebb etnikai konfliktusok rendezését is szolgálhatják, hiszen a nyelvi akadályokból eredő nézeteltéréseket oldják meg.

*

A fentiek tudatában akár még egyet is érthetünk az Európai Bizottság Szerbia nyelvpolitikájára vonatkozó kielégítő osztályzatával. A gyakorlat azonban már többszörösen bebizonyította, hogy a nyelvi jogérvényesítés egy soha meg nem szűnő, célját soha be nem teljesítő tevékenység. Ezért a különböző országjelentések, amelyek elsősorban a jogszabályi háttérrel vizsgálják, csak részben mutatják be a valódi állapotot. Ameddig több a magát magyarnak valló, mint a magyar anyanyelvű lakos a Vajdaságban, ameddig több az egynyelvű, mint a többnyelvű szerb nemzetiségű közalkalmazott a hivatalokban, ameddig több a benyújtott panasz, mint a lezárt ügy, ameddig kimutathatatlanul alacsony a magyarul lefolytatott eljárások szerb nyelvűekhez viszonyított aránya, addig nem beszélhetünk ideális nyelvpolitikáról, legfeljebb látszólag ideálisról.

Irodalom

- A bíróságok berendezéséről szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2008. év 116. szám, módosítva: 2009. év 104. szám, 2010. év 101. szám, 2011. év 31. szám (Végrehajtásról és bebiztosításról szóló törvénnyel), 2011. év 78. szám (A Szerb Köztársaság 2011. évi költségvetéséről szóló törvénnyel) és 2011. év 101. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о уређењу судова, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 116/2008, 104/2009, 101/2010, 31/2011 – други закон, 78/2011 – други закон и 101/2011].
- A helyi adminisztrációban foglalkoztatottak maximális számának meghatározásáról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 104. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о одређивању максималног броја запослених у републичкој администрацији, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 104/2009].
- A helyi választásokról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2007. év 129. szám, módosítva: 2010. év 34. szám (IUz 52/2008. számú, 2010.04.21.-i alkotmánybírósági határozattal) és 2011. év 54. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о локалним изборима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 129/2007, 34/2010 - одлука Уставног суда и 54/2011].
- A középiskoláról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 1992. év 50. szám, módosítva: 1993. év 53. szám, 1993. év 67. szám, 1994. év 48. szám, 1996. év 24. szám, 2002. év 23. szám, 2002. év 25. szám (javítás), 2003. év 62. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvénnyel), 2003. év 64. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény javításával), 2005. év 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2009. év 72. szám (Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvénnyel) [szerb nyelvű eredeti: Закон о средњој школи, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 24/96, 23/2002, 25/2002- испр., 62/2003 – други закон, 64/2003 – испр. другог закона, 101/2005 – други закон и 72/2009 – други закон].
- A nemzeti kisebbségek jogainak és szabadságjogainak védelméről szóló törvény* (A Jugoszláv Szövetségi Köztársaság Hivatalos Lapja, 2002. év 11. szám, módosítva: Szerbia és Montenegró Hivatalos Lapja, 2003. év 1. szám (Alkotmányos Alapokmánnal) és a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 72. szám (Nemzeti kisebbségek nemzeti tanácsairól szóló törvénnyel) [szerb nyelvű eredeti: Закон о заштити права и слобода националних мањина, „Службени лист Савезне Републике Југославије“ бр. 11/2002, „Службени лист Државне заједнице Србије и Црнегоре“, бр. 1/2003 – Уставна Повеља и „Службени лист Републике Србије“, бр. 72/2009 – други закон].
- A népképviselők választásáról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2000. év 35. szám, módosítva: 2003. év 57. szám (IU 197/02. számú alkot-

mánybírósi határozattal), 2003. év 72. szám (A politikai pártok pénzeléséről szóló törvénnyel), 2003. év 72. szám (A politikai pártok pénzeléséről szóló törvény javításával), 2004. év 18. szám, 2005. év 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel), 2005. év 85. szám (Büntető törvénykönyvvel), 2011. év 28. szám (alkotmánybírósi határozattal), 2011. év 36. szám és 2009. év 104. szám (Az egységes választói névjegyzékről szóló törvénnyel) [szerb nyelvű eredeti: Закон о избору народних посланика, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 35/2000, 57/2003 – одлука Уставног суда, 72/2003 – др. закон, 75/2003 – испр. другог закона, 18/2004, 101/2005, 85/2005 – др. закон, 28/2011 – одлука Уставног суда, 36/2011 и 104/2009 – др. закон].

A Szerb Köztársaság Alkotmánya (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2006. év 98. szám) [szerb nyelvű eredeti: Устав Републике Србије, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 98/2006].

Az állami hivatalnokokról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2005. év 79. szám, 2005. év 81. szám (javítás), 2005. év 83. szám (javítás), módosítva: 2007. év 64. szám, 2007. év 67. szám (javítás), 2008. év 116. szám és 2009. év 104. szám [szerb nyelvű eredeti: Закон о државним службеницима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 79/2005, 81/2005 – испр., 83/2005 – испр., 64/2007, 67/2007 – испр., 116/2008 и 104/2009].

Az anyakönyvek vezetéséről és az anyakönyvek formájáról szóló utasítás (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 109. szám és 2010. év 4. szám (javítás)) [szerb nyelvű eredeti: Упутство о вођењу матичних књига и обрасцима матичних књига, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 109/2009 и 4/2010 – изм.].

Általános iskoláról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 1992. év 50. szám, módosítva: 1993. év 53. szám, 1993. év 67. szám, 1994. év 48. szám, 1994. év 66. szám (alkotmánybírósi határozattal), 2002. év 22. szám, 2003. év 62. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvénnyel), 2003. év 64. szám (Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény javításával), 2005. év 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2009. év 72. szám (Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvénnyel), [szerb nyelvű eredeti: Закон о основној школи, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 50/92, 53/93, 67/93, 48/94, 66/94 – одлука Уставног суда, 22/2002, 62/2003 – други закон, 64/2003 – испр. другог закона, 101/2005 – други закон и 72/2009 – други закон].

Anyakönyvekről szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 20. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о матичним књигама, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 20/2009].

- Felsőoktatási törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2005. év 76. szám, 2007. év 100. szám - autentikus tolmácsolás, módosítva: 2008. év 97. szám és 2010. év 44. szám) szerb nyelvű eredeti: Закон о високом образовању, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 76/2005, 100/2007 – аутентично тумачење, 97/2008 и 44/2010].
- Hivatalos nyelv- és íráshasználatról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 1991. év 45. szám, módosítva: 1993. év 53. szám, 1993. év 67. szám, 1994. év 48. szám, 2005. év 101. szám (A gazdasági vétségekre és szabálysértésekre kirótt pénzbüntetésekről szóló törvényt módosító törvénnyel) és 2010. év 30. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о службеној употреби језика и писма, „Службени гласник Републике Србије“ бр. 45/91, 53/93, 67/93, 48/94, 101/2005 – други закон и 30/2010].
- Iskoláskor előtti nevelésről és oktatásról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2010. év 18. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о предшколском васпитању и образовању, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 18/2010].
- Oktatási és nevelési rendszer alapjairól szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 72. szám, módosítva: 2011. év 52. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о основама система образовања и васпитања, „Службени гласник Републике Србије“ бр. 72/2009 и 52/2011].
- Polgári eljárásról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2011. év 72. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о парничном поступку, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 72/2011].
- Személyi igazolványról szóló törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2006. év 62. szám, módosítva: 2011. év 36. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о личној карти, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 62/2006 и 36/2011].
- Társasági törvény* (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2011. év 36. szám, módosítva: 2011. év 99. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о привредним друштвима, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 36/2011 и 99/2011].
- Tartományi határozat a nemzeti kisebbségek nyelvének és írásának Vajdaság Autonóm Tartomány területén való hivatalos használatával kapcsolatos egyes kérdések részletezéséről* (Vajdaság AT Hivatalos Lapja, 2003. év 8. szám, módosítva: 2003. év 9. szám (javítás) és 2009. év 18. szám (elnevezésének módosítása), valamint a Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2010. év 69. szám (IU 394/2005 számú, 2010.06.22. -i alkotmánybírósi határozattal)).
- Tartományi képviselőházi rendelet Vajdaság AT Képviselőházáról* (Vajdaság AT Hivatalos Lapja, 2010. év 5. szám, módosítva: 2010. év 8. szám (javítás), 2010. év 21. szám).

Törvény a Népképviselőházzal (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2010. év 9. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о Народној скупштини, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 9/2010].

Törvény az ingatlan-felmérésről és nyilvántartásról (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2009. év 72. szám, módosítva: 2010. év 18. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о државном премеру и катастру, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 72/2009 и 18/2010].

Úti okmányokról szóló törvény (A Szerb Köztársaság Hivatalos Közlönye, 2007. év 90. szám, módosítva: 2008. év 116. szám, 2009. év 104. szám és 2010. év 76. szám) [szerb nyelvű eredeti: Закон о путним исправама, „Службени гласник Републике Србије“, бр. 90/2007, 116/2008, 104/2009 и 76/2010].

*

Elemző jelentés – kísérő dokumentum a Bizottság véleményéhez Szerbia Európai Unió tagjává válására vonatkozó jelentkezéséről {COM(2011) 668}, SEC(2011) 1208, Brüsszel, 2011. október 12. http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/key_documents/2011/package/sr_analytical_rapport_2011_en.pdf [angol nyelvű eredeti: Analytical report - Accompanying the document Commission Opinion on Serbia's application for membership of the European Union {COM(2011) 668}, SEC(2011) 1208, Brussels, 12.10.2011.]

Magyar Nemzeti Tanács honlapja, www.mnt.org.rs